

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені А. С. МАКАРЕНКА

РОЖКО ІРИНА ВАЛЕРІЇВНА

УДК 373.3.018.54:78]:159.953-057.874(043.3)

**РОЗВИТОК МУЗИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
У ПРОЦЕСІ ЗАГАЛЬНОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ**

13.00.02 – теорія та методика музичного навчання

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

СУМИ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Лобова Ольга Володимирівна,
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка,
професор кафедри дошкільної
і початкової освіти.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Савченко Регіна Анатоліївна,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
професор кафедри теорії та методики
музичної освіти, хорового співу і диригування;

кандидат педагогічних наук, доцент
Лобач Олена Олександрівна,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка,
доцент кафедри музики.

Захист відбудеться 27 квітня 2018 року о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.053.01 у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка за адресою: 40002, м. Суми, вул. Роменська, 87, ауд. 214.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (40002, м. Суми, вул. Роменська, 87).

Автореферат розіслано 27 березня 2018 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. Г. Козлова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і доцільність дослідження. Сучасну освітню систему покликано задовольняти вимоги глобалізованого суспільства, що першочергово стосується становлення інтелектуально розвиненої, компетентної особистості. У новітніх нормативних документах у галузі освіти (Закон України «Про освіту», Концепція нової української школи, Державний стандарт початкової освіти, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року тощо) наголошено на необхідності набуття учнями компетентностей як динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших якостей, що визначають здатність особистості до успішної соціалізації, навчальної та подальшої професійної діяльності.

Важливим чинником формування компетентностей учнів визнано розвиненість їх когнітивних процесів: мислення, уваги, уяви, сприймання та, зокрема, пам'яті, що є основою будь-якої діяльності. У музичному навчанні продуктивність різних видів музичної діяльності, успішність оволодіння необхідними для їх здійснення знаннями, вміннями та навичками значною мірою зумовлено ступенем розвиненості музичної пам'яті особистості.

Доцільність вивчення музичної пам'яті визначено її феноменальною функцією організовувати, зберігати й відтворювати музичний досвід, накопичення та різнобічне застосування якого є умовою інтелектуального зростання та формування музичної культури учнів початкової школи. Отже, дослідження музичної пам'яті молодших школярів становить значний теоретичний і практичний інтерес, оскільки спрямовано на організацію ефективного музичного навчання й розвитку учнів.

Загальнопсихологічні дослідження пам'яті здійснено П. Блонським, О. Вейном, П. Гальперіним, Г. Еббінгаузом, Т. Зінченко, О. Лурією, А. Реаном, С. Рубінштейном та ін. Процеси пам'яті схарактеризовано у працях Р. Аткинсона, Р. Клацкі, Г. Ліндсея, Д. Нормана, Р. Солсо, І. Хофмана, Р. Шиффріна та ін. Мнемічні здібності дітей вивчено О. Артамоною, О. Барташніковим, Г. Стюхіною, Л. Черемошкіною, В. Шадріковим та ін. Науковцями С. Бочаровою, Л. Занковим, П. Зінченко, В. Ляудіс, А. Смірновим та іншими сензитивним для розвитку пам'яті визначено молодший шкільний вік. Особливості розвитку пам'яті молодших школярів розкрито в працях Л. Виготського, З. Істоміної, І. Кулагіної, О. Леонтьєва, К. Мальцевої, Л. Обухової, Г. Середи, Л. Тихомирової та ін.

Проблемі розвитку музичної пам'яті присвячено праці Л. Баренбойма, І. Гейнрікса, В. Муцмахера, Є. Назайкінського, Б. Теплова, дисертації А. Бриль, О. Назайкінської, Ю. Пак, Т. Стражнікової та ін. Особливості розвитку музичної пам'яті у виконавській діяльності розкрито в працях Н. Лутохіної, Л. Маккіннон, С. Савшинського, Ю. Цагареллі, Г. Ципіна, а в системі інших музичних здібностей – у роботах О. Білостоцької, Т. Каргополової, А. Куляшової, С. Науменко, В. Рагозіної, К. Стецюк, К. Тарасової та ін. Специфіку запам'ятовування музичного матеріалу учнями початкової школи розглянуто В. Григор'євим, І. Кевішасом, О. Мальцевою та ін.

У результаті аналізу наукових праць з'ясовано, що в музично-педагогічній думці протягом тривалого часу музичну пам'ять трактовано лише як психологічну якість особистості, проте розуміння її значення поступово трансформовано до статусу самостійної музичної здібності, яка потребує переосмислення в науково-дослідній площині.

Незважаючи на численні наукові пошуки, педагогічний потенціал розвитку музичної пам'яті молодших школярів вивчено недостатньо. Дослідження, виконані в парадигмі педагогічних експериментів, зорієнтовано здебільшого на вивчення результативної сторони музично-мнемічних процесів у комплексі з іншими музичними здібностями, а ракурси вивчення музичної пам'яті пов'язано з галузями інструментального виконавства та диригентського мистецтва.

Водночас, питання розвитку музичної пам'яті дітей у процесі загальної музичної освіти (на уроках музичного мистецтва) спеціально не розроблено в теорії та методиці музичного навчання учнів молодшого шкільного віку.

Отже, доцільність вивчення означеної проблеми підтверджується потребою в розв'язанні таких *суперечностей*: між актуальністю розвитку пам'яті як чинника формування компетентностей молодших школярів та недостатньою розробленістю питань мнемічного розвитку учнів у процесі загальної музичної освіти; між потребами в цілісній системі розвитку музичної пам'яті молодших школярів та недостатньою обґрунтованістю відповідної методики в загальній музичній освіті; між важливістю розроблення педагогічних умов і методів розвитку та діагностики музичної пам'яті учнів початкової школи та недостатньою розробленістю означених аспектів стосовно процесу загальної музичної освіти молодших школярів.

Актуальністю, теоретичною та практичною значущістю й недостатньою розробленістю означеної проблеми зумовлено вибір теми дисертаційного дослідження **«Розвиток музичної пам'яті молодших школярів у процесі загальної музичної освіти»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота є складовою частиною комплексного дослідження кафедри хорового диригування, вокалу та методики музичного навчання Сумського державного педагогічного університету імені А. С.Макаренка «Теоретико-методичні засади підготовки майбутнього вчителя музики в контексті євроінтеграційних процесів» (реєстраційний номер 00112U008079).

Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (протокол № 6 від 23.12.2013 р.) та узгоджено Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології НАПН України (протокол № 8 від 25.11.2014 р.).

Мета дослідження – розробити, теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити методику розвитку музичної пам'яті молодших школярів у процесі загальної музичної освіти.

Відповідно до мети сформульовано **завдання дослідження**:

1. З'ясувати теоретичні основи розвитку музичної пам'яті учнів 1-4 класів.

2. Розробити і теоретично обґрунтувати методику розвитку музичної пам'яті молодших школярів у процесі загальної музичної освіти.

3. Схарактеризувати педагогічні умови та методи розвитку музичної пам'яті учнів початкової школи.

4. Визначити критерії та рівні оцінювання розвиненості музичної пам'яті молодших школярів у процесі загальної музичної освіти.

5. Експериментально перевірити ефективність методики розвитку музичної пам'яті молодших школярів у процесі загальної музичної освіти.

Об'єкт дослідження – процес загальної музичної освіти учнів молодшого шкільного віку.

Предмет дослідження – методика розвитку музичної пам'яті молодших школярів у процесі загальної музичної освіти.

Загальнонаукову методологію дослідження склали: принцип єдності розвитку психіки та діяльності особистості (Л. Виготський, С. Рубінштейн та ін.); теорія поетапного формування розумових дій (П. Гальперін, О. Леонт'єв та ін.); контекст зовнішньої регуляції процесів запам'ятовування, збереження та відтворення (П. Блонський, Н. Бушуєва, О. Вейн, О. Запорожець, Б. Любан-Плоцца, Е. Носенко, Г. Стюхіна та ін.). **Конкретнонаукову методологію дослідження** визначили: положення музичної психології (О. Білостоцька, А. Готсдінер, Т. Каргополова, А. Куляшова, О. Петеліна, В. Петрушин, К. Сішор, Б. Теплов та ін.); загальної та музичної педагогіки (О. Єременко, О. Михайліченко, Г. Ніколаї, О. Реброва, О. Рудницька, Р. Савченко, О. Устименко-Косоріч та ін.); концептуальні ідеї, методичні та дидактичні засади теорії та методики музичного навчання молодших школярів (О. Лобач, О. Лобова, Г. Падалка, О. Ростовський, В. Серединська та ін.).

Теоретичну основу дослідження становлять:

– теорії та моделі пам'яті, побудовані на основі когнітивного (Р. Аткинсон, А. Бедделі, Р. Клацкі, Д. Норман, Р. Солсо, Ц. Флорес, І. Хофман і ін.), діяльнісного, системного та структурно-функціонального підходів (С. Бочарова, П. Зінченко, Т. Зінченко, В. Ляудіс, Г. Середа, А. Смірнов та ін.);

– праці щодо психологічних і фізіологічних основ пам'яті (Г. Еббінгауз, Б. Зейгарнік, Л. Занков, О. Лурія та ін.);

– теоретичні положення щодо видів і процесів пам'яті (П. Блонський, У. Джеймс, О. Леонт'єв, Дж. Міллер, М. Кузнецов, М. Колтхарт та ін.);

– дослідження проблематики пам'яті в музичній діяльності (Л. Баренбойм, Л. Бочкарьов, Л. Маккіннон, Є. Назайкінський, О. Назайкінська, Г. Ципін та ін.);

– провідні ідеї музичної психології та педагогіки щодо сутності (А. Бриль, А. Готсдінер, Г. Овсянкіна, Ю. Пак, В. Петрушин, Т. Стражнікова та ін.) та закономірностей розвитку музичної пам'яті (І. Гейнріхс, Д. Кірнарська, Т. Мюллер, Т. Каргополова, А. Куляшова та ін.);

– теоретичні висновки зарубіжних науковців щодо розвитку музичної пам'яті в окремих видах музичної діяльності (Дж. Барон, Л. Джанкі, С. Ескріч, Д. Кріс, Г. Платель, К. Сішор, Б. Снайдер, К. Шерер та ін.).

Методи дослідження: *теоретичні* (системний і ретроспективний аналіз, порівняння й узагальнення педагогічної, психологічної, методичної, філософської, культурологічної літератури, навчальних програм, підручників, посібників з музичного мистецтва та музично-педагогічного досвіду – для визначення теоретичних основ і стану розробленості проблеми розвитку музичної пам'яті молодших школярів; структурно-функціональний аналіз, конкретизація, систематизація та синтез – для розроблення методики, визначення педагогічних умов і методів та критеріально-рівневого оцінювання розвитку музичної пам'яті молодших школярів; моделювання – з метою створення моделі методики розвитку музичної пам'яті молодших школярів); *емпіричні* (діагностичні – бесіди, анкетування, застосування діагностичних методик, аналіз результатів навчально-мнемічної діяльності школярів – для визначення рівнів розвиненості музичної пам'яті молодших школярів; формувальний педагогічний експеримент – з метою впровадження та експериментальної перевірки ефективності розробленої методики, зокрема педагогічних умов і методів розвитку музичної пам'яті учнів); *методи математичної статистики* для опрацювання результатів педагогічного експерименту і підтвердження достовірності результатів дослідження.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що в ньому *вперше* у вітчизняній педагогічній науці здійснено цілісне дослідження проблеми розвитку музичної пам'яті молодших школярів у процесі загальної музичної освіти, а саме: з'ясовано теоретичні основи розвитку музичної пам'яті учнів 1-4 класів у процесі загальної музичної освіти; розроблено і теоретично обґрунтовано методику розвитку музичної пам'яті молодших школярів у процесі загальної музичної освіти, складниками якої є мета, завдання, методологічні підходи, дидактичні принципи, етапи (емоційно-мотиваційний, навчально-розвивальний і самостійно-регулювальний), педагогічні умови, методи, прийоми та результат розвитку музичної пам'яті дітей; схарактеризовано педагогічні умови (врахування вікових та індивідуальних відмінностей у запам'ятовуванні, збереженні та відтворенні музичного матеріалу; адекватна організація музичної діяльності учнів; урахування об'єктивних і суб'єктивних детермінант запам'ятовування, які визначають продуктивність музичної пам'яті) та методи (методи та прийомами активізації основних механізмів пам'яті, мнемотехнічні методи та прийоми, прийоми гештальтизації, спеціальні методи та прийоми осмисленої роботи над тим, що запам'ятовується, інтерактивні методи навчання, засоби інформаційних комп'ютерних технологій) розвитку музичної пам'яті учнів початкової школи; визначено критерії (об'єму, швидкості музичного запам'ятовування, точності пам'яті, тривалості музичного запам'ятовування, логічності пам'яті, довільності музично-мнемічних процесів) та рівні (низький, середній та високий) оцінювання розвиненості музичної пам'яті молодших школярів у процесі загальної музичної освіти; експериментально перевірено ефективність методики розвитку музичної пам'яті молодших школярів у процесі загальної музичної освіти.

Уточнено сутність і структуру феномену музичної пам'яті молодших школярів, зміст понять «музичне запам'ятовування», «збереження», «музичне

відтворення» та «розвиток музичної пам'яті», критерії та рівні розвиненості музичної пам'яті учнів 1-4 класів.

Подальшого розвитку набули наукові погляди на розвиток музичної пам'яті учнів початкової школи; методика організації музичного сприймання та розучування пісень, використання ІКТ на уроках музичного мистецтва.

Практичне значення отриманих результатів дослідження визначено можливістю використання його наукових результатів у музичному навчанні молодших школярів і при підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва та початкових класів. Розроблена методика та діагностичний інструментарій для визначення рівнів і динаміки розвитку музичної пам'яті молодших школярів можуть бути застосовані на уроках музичного мистецтва в початковій школі. Методичні рекомендації з розвитку музичної пам'яті можуть бути використані у вищій школі при викладанні методики музичного виховання. Результати дослідження можуть бути враховані в наукових дослідженнях, при підготовці навчальних програм і посібників для учнів і студентів.

Результати дослідження **впроваджено** у навчально-виховний процес таких закладів загальної та вищої освіти: Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (довідка № 67 від 22.06.2017 р.), Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського (довідка № 217/1 від 01.12.2017 р.), ВКНЗ СОР «Лебединське педагогічне училище імені А. С. Макаренка (довідка № 401 від 27.06.2017 р.), КЗ «Луцький навчально-виховний комплекс №9 Луцької міської ради» (довідка № 01-13 / 371 від 26.09.2017 р.), КЗ «Полтавська ЗОШ І-ІІІ ступенів №11 (довідка № 387 від 20.09.2017 р.), Таїровської ЗОШ І-ІІІ ступенів (довідка № 46 від 22.09.2017 р.).

Апробація отриманих результатів дослідження здійснювалась на науково-практичних конференціях і семінарах різного рівня: *міжнародних* – «Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики ХХІ століття» (Київ, 2014), «Мистецька освіта: від спадкоємності епох до новітніх технологій» (Мелітополь, 2014), «Музика і християнські цінності» (Полтава, 2015), «Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії» (Переяслав-Хмельницький, 2015), «Сучасна педагогіка: теорія, методика, практика» (Хмельницький, 2015), Десяті Всеукраїнські Педагогічні Читання з гуманної педагогіки «Виховуватися в моральному кліматі пам'яті» (Київ, 2015), «Наука. Інновації. Прогрес» (Чернівці, 2015), «Педагогіка і психологія: сучасні методики та інновації, досвід практичного застосування» (Миколаїв, 2016), «Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики ХХІ століття» (Київ, 2016), «Педагогіка та психологія в епоху глобалізації – 2016» (Будапешт, 2016), «Естетичні орієнтири дошкільної і початкової освіти: теорія та практика» (Суми, 2017), Мистецька освіта в європейському соціокультурному просторі ХХІ століття (Мукачево, 2017), «Нові досягнення світової науки» (Моррісвіль, 2017); *всеукраїнських* – «Музичний світ у наукових дослідках молоді» (Суми, 2016), «Формування соціокультурної компетентності вчителя: зміст, традиції,

інновації» (Глухів, 2016), «Освітньо-мистецькі горизонти України: теорія і практика» (Ніжин, 2016).

Публікації. Основні наукові результати дисертації відображено у 18 одноосібних публікаціях автора, з них 1 розділ колективної монографії, 6 статей у наукових фахових виданнях України, 2 публікації в іноземних наукових виданнях, 9 матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (240 найменувань) та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 272 сторінки, основний зміст викладено на 187 сторінках. Робота містить 25 таблиць, 27 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми, її зв'язок із науковими планами; визначено мету, завдання, об'єкт і предмет; описано методи; розкрито методологічну і теоретичну основу дослідження, наукову новизну та практичне значення отриманих результатів; подано відомості стосовно публікацій, апробації, структури та обсягу дисертації.

У першому розділі **«Теоретичні основи процесу розвитку музичної пам'яті у молодших школярів»** з'ясовано теоретичні основи та стан наукової розробленості проблеми розвитку музичної пам'яті молодших школярів у процесі загальної музичної освіти.

У результаті системного ретроспективного аналізу педагогічної, психологічної, музично-педагогічної, філософської і культурологічної літератури з'ясовано, що пам'ять – це психічний процес відображення, що полягає в запам'ятовуванні й збереженні інформації з подальшим відтворенням минулого досвіду. На основі аналізу психологічних, фізіологічних та поведінкових досліджень констатовано існування моделей пам'яті А. Бедделі, Д. Нормана і Н. Во, Р. Аткинсона і Р. Шиффріна, Ф. Крейка і Р. Локхарта.

За допомогою методу змістовного узагальнення виявлено, що педагогічні погляди на розуміння сутності музичної пам'яті зазнали суттєвої трансформації. Зокрема, оцінювання її ролі еволюціонувало від: небажаного (інколи прийнятого за зухвальство) виконання напам'ять до принципової важливості сталого запам'ятовування й точного відтворення музичного тексту; категоричної заборони виконання напам'ять до утвердження його необхідною естетичною нормою концертного виступу; невизнання музичної пам'яті складником музичної обдарованості до включення її в тріаду основних музичних здібностей; трактування музичної пам'яті як нижчої, допоміжної здатності особистості до розуміння її вищою здібністю, без якої неможливе вільне музичне виконавство.

Встановлено, що в сучасній музичній педагогіці музична пам'ять розглядається в таких вимірах: як складне психічне утворення й основний пізнавальний процес; особлива, специфічна здатність і властивість особистості,

пов'язана з накопиченням і збереженням музичного досвіду; здібність суб'єкта музичної діяльності; інтегративна якість особистості; важлива ланка в структурі музичних здібностей і професійно значуща властивість вчителя музики.

Поняття музична пам'ять витлумачено як складну, динамічну, багаторівневу здібність, що спрямована на запам'ятовування, збереження й відтворення музичного матеріалу та зумовлюється індивідуальними характеристиками музичного розвитку особистості.

Констатовано, що мнемічні процеси зводяться до чотирьох основних операцій з музичним матеріалом (музичне запам'ятовування, збереження музичного матеріалу в пам'яті, музичне відтворення та забування музики), конкретизовано відповідні терміни.

Здійснено типологію видів музичної пам'яті на таких підставах: за характером психічної активності – образна (слухова (аудіальна), зорова (візуальна), дотикова, смакова та нюхова), емоційна, рухова (моторна) і словесно-логічна; за характером мети діяльності – мимовільна та довільна; за прийомами запам'ятовування – механічна й логічна (осмислена); за тривалістю закріплення та збереження матеріалу – сенсорна (іконічна, ехоїчна), оперативна (робоча), короткочасна й довгострокова пам'ять.

У результаті систематизації та узагальнення музично-педагогічного досвіду з'ясовано, що музичну пам'ять прийнято розглядати як «ансамбль властивостей»; «синтетичне» поняття, що інтегрує слухову, рухову, логічну, зорову та інші види пам'яті; складний комплекс різних видів пам'яті, домінуючу роль у якому завжди відіграє слуховий компонент. Констатовано, що музична пам'ять має змішані властивості: музично-ритмічна, музично-слухова, музично-інтонаційна, м'язова, слухо-моторна, зорова, емоційна, інтелектуальна та емоційно-інтелектуальна.

Визначено зв'язки музичної пам'яті з іншими сторонами психіки (забезпечує перебіг мислення, опосередковує роботу сенсорних систем, організовується слуховою увагою і, в свою чергу, детермінує її прояви) та зв'язки з іншими музичними здібностями (залежність якості музичної пам'яті від рівня сформованості музичного слуху і музично-ритмічного чуття).

Завдяки зіставленню та синтезу емпіричних даних за темою дослідження констатовано, що музична пам'ять школяра вдосконалюється в різних видах музичної діяльності, піддається значному розвитку під впливом відповідно організованих та цілеспрямованих педагогічних зусиль, стає більш продуктивною, опосередкованою, логічною, контрольованою.

У результаті аналізу стану наукової розробленості проблеми встановлено, що молодший шкільний вік визначено сензитивним періодом для розвитку музичної пам'яті; музично-мнемічна діяльність дітей молодшого шкільного віку стає більш довільною й осмисленою, в учнів формується здатність до оволодіння спеціальними методами й прийомами музичного запам'ятовування; музичне заучування набуває вмотивованого характеру, переважає зовнішня регуляція мнемічних процесів; учні набувають навичок запам'ятовувати музичний матеріал, виділяючи змістовні відносини і смислові елементи, здатність самостійного контролю за власними діями при запам'ятовуванні й

відтворенні музичного матеріалу. З'ясовано, що для розвитку музичної пам'яті молодших школярів надзвичайно важливо створити умови для накопичення ними запасу музичних вражень, обсягу репертуару, досвіду різноманітної музичної діяльності.

Розвиток музичної пам'яті молодших школярів трактовано як позитивні якісні та кількісні зміни реальних і потенційних музично-мнемічних можливостей дитини. Якісні зміни в розвитку музичної пам'яті визначено як перехід від механічного типу запам'ятовування до логічного, від мимовільної пам'яті до довільної; а кількісні зміни – як екстенсивне збільшення обсягу, швидкості, точності та тривалості музичної пам'яті молодшого школяра.

За допомогою застосування методу узагальнення, компонентами музичної пам'яті молодшого школяра виокремлено її індивідуальні характеристики: об'єм пам'яті, швидкість музичного запам'ятовування та відтворення, тривалість збереження, точність відтворення музичної інформації.

Отже, у результаті дослідження теоретичних основ та стану наукової розробленості проблеми розвитку музичної пам'яті узагальнено й конкретизовано головні досягнення відповідного наукового пошуку, що стало теоретичним базисом для розроблення методики розвитку музичної пам'яті молодших школярів у процесі загальної музичної освіти.

У другому розділі **«Методика розвитку музичної пам'яті молодших школярів у процесі загальної музичної освіти»** розроблено і теоретично обґрунтовано методику розвитку музичної пам'яті молодших школярів у процесі загальної музичної освіти; схарактеризовано педагогічні умови та методи розвитку музичної пам'яті учнів початкової школи.

Засобами моделювання сутність зазначеної методики представлено у вигляді моделі, що складається із взаємопов'язаних блоків, які надають уявлення про мету, етапи, теоретико-методичні засади й результат розвитку музичної пам'яті молодших школярів у процесі загальної музичної освіти (рис. 1).

У теоретичну основу розробленої методики покладено такі дослідження: стадіальна робота над розвитком музичної пам'яті (В. Серединська), напрями роботи над розвитком слухової пам'яті (Л. Баренбойм), етапи інтенсивного розвитку музичної пам'яті молодшого школяра (Т. Каргополова), багатоступенева структура процесу вивчення музичних творів напам'ять (О. Федорович), методичні рекомендації з освоєння музичного твору напам'ять (В. Григор'єв, Г. Овсянкіна), послідовності запам'ятовування музичних патернів (М. Карасьова), праці щодо зв'язку музичної пам'яті з мисленням, сприйняттям, вольовими, емоційними, мотиваційними станами особистості тощо.

Визначено етапи методики розвитку музичної пам'яті молодших школярів: мотиваційно-емоційний, навчально-розвивальний і самостійно-регулювальний. Результатом реалізації етапів методики на уроках музичного мистецтва передбачено розвиненість музичної пам'яті молодших школярів, що витлумачено як сукупність якісних та кількісних показників музичної пам'яті молодших школярів у процесі її розвитку.

Рис. 1. Модель методики розвитку музичної пам'яті молодших школярів у процесі загальної музичної освіти

Скомпоновано комплекси методологічних підходів (системний, структурний, особистісно орієнтований, діяльнісний, компетентнісний) і дидактичних принципів (систематичності, науковості, доступності, наочності, свідомості й активності учнів, міцності знань, умінь і навичок, індивідуалізації (індивідуального підходу до учнів), єдності емоційного й свідомого, комплексного розвитку музичних здібностей, використання яких забезпечило ефективність розвитку музичної пам'яті молодших школярів у процесі загальної музичної освіти).

Визначено педагогічні умови, що сприяють формуванню та розвитку музичної пам'яті молодших школярів у процесі загальної музичної освіти, а саме: врахування вікових та індивідуальних відмінностей у запам'ятовуванні, збереженні та відтворенні музичного матеріалу; адекватна організація музичної діяльності учнів (наявність мнемічної установки, спрямовування школярів на вдумливе і зосереджене слухання, розуміння й осмислення музичного матеріалу, оптимальна організація музичних повторень); врахування об'єктивних і суб'єктивних детермінант запам'ятовування, які визначають продуктивність музичної пам'яті (загальний об'єм музичного матеріалу, що запам'ятовується; атмосфера музичного запам'ятовування (відволікаючі фактори); привабливість, наочність; зв'язність, цілісність; доступність та зрозумілість музичного матеріалу; активність суб'єкта при сприйнятті музичних явищ; установка, мотивація та інтерес до музичного знання; особистий досвід суб'єкта запам'ятовування; тип музичного запам'ятовування).

На основі систематизації та синтезу результатів провідних досліджень загальної та музичної педагогіки та психології (О. Артамонова, О. Давидова, З. Джалілова, У. Джеймс, С. Запорожець, В. Зінченко, В. Ляудіс, Л. Маккіннон, Є. Назайкінський, О. Сапогова, А. Смірнов, Г. Ципін, Л. Черемошкіна, В. Шадріков та ін.) зроблено авторське класифікаційне трактування методів та прийомів розвитку музичної пам'яті молодших школярів.

Методи та прийоми, застосовані на всіх етапах розвитку музичної пам'яті учнів 1-4 класів, представлено такими основними блоками:

– методи та прийоми активізації основних механізмів пам'яті (створення емоціогенних ситуацій, мотивація особистості до запам'ятовування, збереження та відтворення музичного матеріалу): метод повторення (пожвавлення вражень); метод поглиблення вражень (детальне опрацювання матеріалу); метод пригадування (повернення до раніше вивченого музичного матеріалу, пошук нових засобів виразності), метод уявних занять та ін.;

– мнемотехнічні методи та прийоми – метод розміщення, метод асоціацій, прийом образного групування, «зав'язуємо вузлики на пам'ять», створення штучних синестезійних відчуттів, метод тренування ейдетичної пам'яті, прийом входження в текст, складання образного плану музичного твору, метод малюнків до творів, коментарі з асоціаціями й образами, залучення зорових та рухових асоціацій, використання слухових, зорових та моторних підказок;

– прийоми гештальтизації – групування, структурування, схематизація, виділення опорних пунктів, встановлення аналогій, синтаксичний поділ музичного фрагменту, порівняння зворотів і зіставлення побудови музичних фрагментів, аналіз музичного матеріалу на рівні інтонацій, установка на запам'ятовування окремих виражальних засобів; організація музичного матеріалу, відповідно до форми, мелодії, динаміки та інших засобів музичної виразності;

– спеціальні методи та прийоми осмисленої роботи над тим, що запам'ятовується, – метод попереднього аналізу музичного твору, встановлення свідомих асоціацій, смислове групування, змістове співвідношення; оповідання-пояснення; перевірка відтворення музичного матеріалу;

Допоміжні блоки методів і прийомів розвитку музичної пам'яті молодших школярів представлено:

– інтерактивними методами музичного навчання («Мікрофон», «Незакінчені фрази», «Вгадай мелодію», «Редакторське оброблення нотного тексту», «Виправ помилку», «Вірю – не вірю», «Асоціативний куц»);

– методами й засобами інформаційних комп'ютерних технологій (забезпечення наочності навчання, застосування елементів педагогічного програмного засобу «Музичне мистецтво» для 1-4 класів, використання флеш-ігор, спрямованих на розвиток музичної пам'яті молодших школярів).

Отже, у результаті дослідної роботи розроблено та обґрунтовано методику, окреслено методологічні підходи, дидактичні принципи, педагогічні умови, методи й прийоми розвитку музичної пам'яті молодших школярів у процесі загальної музичної освіти.

У третьому розділі **«Зміст та організація експериментального дослідження з розвитку музичної пам'яті молодших школярів»** визначено та науково обґрунтовано критеріально-рівневе оцінювання розвиненості музичної пам'яті учнів 1-4 класів, експериментально перевірено ефективність методики розвитку музичної пам'яті молодших школярів у процесі загальної музичної освіти.

Експериментальне дослідження тривало упродовж 2013–2017 років в умовах природного експерименту в загальноосвітніх навчальних закладах і включало діагностичну й формувальну роботу, результати якої було проаналізовано та математично оброблено.

Для проведення діагностичної роботи було проаналізовано теоретико-методичні аспекти діагностичного вивчення музичної пам'яті дітей 1-4 класів; розроблено комплекс діагностичних методик для визначення рівня та динаміки розвитку музичної пам'яті учнів; обґрунтовано критерії, показники та рівні розвитку музичної пам'яті, розроблено шкали розрахунків оцінок за кожним критерієм; проведено обстеження учнів контрольної та експериментальної груп з використанням комплексу діагностичних процедур; проаналізовано якісний рівень виконання молодшими школярами діагностичних завдань для виявлення реального стану розвиненості їх музичної пам'яті.

Основними параметрами оцінювання розвиненості музичної пам'яті молодших школярів у процесі музичної діяльності визначено критерії об'єму,

швидкості музичного запам'ятовування, точності пам'яті, тривалості музичного запам'ятовування; логічності пам'яті, довільності музично-мнемічних процесів.

Показниками розвиненості музичної пам'яті учнів молодших класів визначено: кількість музичних одиниць, які здатен запам'ятати учень протягом музичного пред'явлення; кількість пред'явлень, необхідних для безпомилкового музичного відтворення; кількість безпомилково відтворених музичних одиниць; процентне співвідношення правильно відтвореного учнями музичного матеріалу із загальним об'ємом відтворюваного (через значні проміжки часу після запам'ятовування); застосування учнями спеціальних способів та прийомів запам'ятовування музики; здатність свідомо вчити напам'ять, керувати мнемічними процесами; наявність мнемічної установки.

З метою педагогічної діагностики досліджуваного процесу передбачено рівні розвиненості музичної пам'яті учнів: низький, середній та високий. Для діагностики цих рівнів у процесі загальної музичної освіти розроблено 12-ти бальну шкалу оцінювання виконуваних учнями експериментальних завдань окремо за кожним критерієм.

Для визначення стану розвиненості досліджуваного феномену розроблено блоки завдань: на виявлення рівнів розвитку компонентів музичної пам'яті учнів у процесі сприймання музики та в пісенній діяльності; на виявлення рівнів розвиненості різних типів музичної пам'яті молодших школярів у різних видах музичної діяльності. Аналіз виконання учнями завдань дозволив простежити динаміку розвитку музичної пам'яті школярів за кожним критерієм та в цілому. Загальний рівень розвиненості музичної пам'яті в дітей визначено через узагальнення кількісних і якісних показників емпіричного дослідження.

У процесі впровадження методики розвитку музичної пам'яті молодших школярів здійснено такі діагностичні зрізи: констатувальний – до впровадження методики (на початку навчання дітей у 1 класі); проміжний – усередині формульованого експерименту (наприкінці 2 класу) та підсумковий – після впровадження методики (у кінці навчання у 4 класі).

Під час формульованого етапу педагогічного експерименту реалізовано мотиваційно-емоційний, навчально-розвивальний та самостійно-регулювальний етапи розвитку музичної пам'яті молодших школярів. На кожному з етапів враховано методологічні підходи, дидактичні принципи та педагогічні умови, з різною інтенсивністю використано методи та прийоми розвитку музичної пам'яті молодших школярів. Таким чином, теоретичні положення розробленої методики розвитку музичної пам'яті молодших школярів у процесі загальної музичної освіти втілено в практичну діяльність учнів експериментальної групи.

У результаті аналізу констатувального, проміжного та підсумкового діагностичних зрізів виявлено рівні розвиненості музичної пам'яті молодших школярів. Узагальнені відомості щодо динаміки розвитку музичної пам'яті учнів у результаті впровадження розробленої методики представлено в табл. 1.

**Динаміка розвитку музичної пам'яті молодших школярів
в ЕГ та КГ**

Рівні Групи Зрізи	Низький				Середній				Високий			
	ЕГ		КГ		ЕГ		КГ		ЕГ		КГ	
	К. у.	%	К. у.	%	К.у.	%	К.у.	%	К.у.	%	К.у.	%
Констатувальний зріз	87	75,0	91	77,1	24	20,7	23	19,5	5	4,3	4	3,4
Проміжний зріз	64	55,2	85	72,0	37	31,9	25	21,3	15	12,9	8	6,7
Підсумковий зріз	48	41,3	79	66,9	46	39,6	29	24,5	22	19,1	10	8,6

Узагальнення даних експерименту, наведених у табл. 1 у відсотковому та абсолютному (за кількістю учнів) відношенні, засвідчило позитивну динаміку розвиненості музичної пам'яті молодших школярів.

У результаті кількісного оброблення даних з'ясовано, що: в експериментальній групі 19,1% школярів характеризувалися високим рівнем розвитку музичної пам'яті, 39,6% – середнім і 41,3% – низьким (відповідно 4,3%, 20,7% і 75,0% до початку роботи за методикою). У контрольній групі 8,6% школярів набули високого рівня розвитку музичної пам'яті, 24,5% – середнього і 66,9% – низького (на відміну від 3,4%, 19,5% і 77,1% відповідно на етапі констатувальної діагностики).

Зіставлення одержаних даних підсумкового зрізу засвідчило, що в експериментальній групі відбулися більш суттєві зміни рівнів розвиненості музичної пам'яті, порівняно з учнями контрольної групи. Так, кількість учнів, віднесених до високого рівня розвиненості музичної пам'яті на підсумковому етапі експерименту, в ЕГ більша на 10,5% у порівнянні з КГ, кількість учнів, віднесених до середнього рівня розвиненості музичної пам'яті в ЕГ більша на 15,1% в порівнянні з КГ, кількість учнів, віднесених до низького рівня розвиненості музичної пам'яті, в ЕГ менша на 25,6% в порівнянні з КГ.

Достовірність отриманих даних перевірено за допомогою критерію Пірсона χ^2 , що показав наявність статистично значущих змін у розвитку музичної пам'яті дітей молодшого шкільного віку: констатовано незначну розбіжність між розподілами контрольних та експериментальних груп на початок експерименту (емпіричне значення критерію Пірсона χ^2 не перевищує критичне значення); відмічено значну розбіжність між розподілами контрольних та експериментальних груп за рівнями розвиненості музичної пам'яті після експерименту (емпіричне значення критерію Пірсона χ^2 перевищує критичне значення).

Отже, у ході кількісного та якісного порівняльного аналізу результатів дослідно-експериментальної роботи засвідчено доцільність та ефективність впровадження методики розвитку музичної пам'яті молодших школярів у процес загальної музичної освіти.

Отримані в процесі наукового дослідження теоретичні та емпіричні результати надають можливість сформулювати такі **висновки**:

1. З'ясовано теоретичні основи та стан наукової розробленості проблеми розвитку музичної пам'яті учнів 1-4 класів.

Констатовано, що музична пам'ять є складним феноменом, який різноаспектно розглядається в науково-дослідній площині. Музичну пам'ять визначено як складну, динамічну, багаторівневу здібність, що спрямовується на запам'ятовування, збереження та відтворення музичного матеріалу й зумовлюється індивідуальними характеристиками музичного розвитку особистості.

Визначено, що робота музичної пам'яті – це багаторівневий процес, який складається з різних дій, операцій, етапів і має власні механізми; що музична пам'ять потребує залучення інших когнітивних процесів (уваги, музичного сприймання, уявлення та мислення), спеціальних мнемічних здібностей, спрямовується потребами, мотивами, інтересами, емоціями людини.

Конкретизовано зміст процесів музичної пам'яті (запам'ятовування, збереження, відтворення (спогад, впізнавання, власне пригадування) й забування) та типологію видів музичної пам'яті: за характером психічної активності, що переважає в конкретній діяльності, – образна (слухова (аудіальна), зорова (візуальна), дотикова, смакова та нюхова), емоційна, рухова (моторна) й словесно-логічна; за характером мети діяльності, у ході якої відбувається запам'ятовування, – мимовільна та довільна; за прийомами запам'ятовування – механічна й логічна (осмислена); за тривалістю закріплення та збереження матеріалу – сенсорна (іконічна, ехоїчна), оперативна (робоча), короткочасна і довготривала пам'ять.

Виявлено, що феноменологічно розвиток музичної пам'яті розглядається як збільшення її продуктивності в результаті включення у процеси пам'яті мнемічних прийомів. Розвиток музичної пам'яті молодших школярів трактовано як позитивні якісні та кількісні зміни реальних і потенційних музично-мнемічних можливостей дитини. Якісні зміни в розвитку музичної пам'яті визначено як перехід від механічного типу запам'ятовування до логічного, від мимовільної пам'яті до довільної; а кількісні зміни визначено як екстенсивне збільшення обсягу, швидкості, точності та тривалості музичної пам'яті учня.

Встановлено, що молодший шкільний вік є сензитивним періодом для розвитку музичної пам'яті; проте традиційно розвиток музичної пам'яті молодших школярів не виділявся як педагогічний процес, і її вдосконалення відбувалась у комплексі з розвитком інших музичних здібностей. Констатовано відсутність відповідного діагностичного апарату, брак теоретичних і методичних напрацювань щодо розширення об'єму музичної пам'яті, прискорення запам'ятовування музичного матеріалу, збільшення тривалості збереження музичної інформації та готовності до її відтворення. Недостатньо дослідженими визначено питання застосування спеціальних методів і прийомів запам'ятовування в музичному навчанні молодших школярів.

2. Розроблено і теоретично обґрунтовано методику розвитку музичної пам'яті молодших школярів у процесі загальної музичної освіти.

Сутність зазначеної методики представлено у вигляді моделі, що складається із взаємопов'язаних блоків, які надають уявлення про мету, завдання, методологічні підходи, дидактичні принципи, педагогічні умови, етапи, методи, прийоми та результат розвитку музичної пам'яті дітей у процесі загальної музичної освіти.

Основними етапами реалізації методики визначено: мотиваційно-емоційний (протягом навчання дітей у 1 класі), навчально-розвивальний (2-3 класи) та самостійно-регулювальний (4 клас). Кожен етап скомпоновано з декількох послідовних стадій, схарактеризовано певною метою й завданнями, особливостями змісту та форм музичної діяльності учнів, застосуванням методів і прийомів, змістовне наповнення яких відповідає віковим особливостям молодших школярів.

Конкретизовано теоретико-методичні засади методики та виокремлено комплекси методологічних підходів (системний, структурний, особистісно орієнтований, діяльнісний, компетентнісний) і дидактичних принципів розвитку музичної пам'яті молодших школярів (систематичності, науковості, доступності, наочності, свідомості й активності учнів, міцності знань, умінь і навичок, врахування індивідуальних особливостей, єдності емоційного і свідомого, комплексного розвитку музичних здібностей).

3. Схарактеризовано педагогічні умови та методи розвитку музичної пам'яті учнів початкової школи.

Педагогічними умовами розвитку музичної пам'яті дітей визначено: урахування вікових та індивідуальних відмінностей у запам'ятовуванні, збереженні та відтворенні музичного матеріалу; адекватну організацію музичної діяльності учнів (наявність мнемічної установки, спрямовування школярів на вдумливе і зосереджене слухання, розуміння й осмислення музичного матеріалу, оптимальна організація музичних повторень); урахування об'єктивних і суб'єктивних детермінант музичного запам'ятовування.

Виділено та згруповано чинники (об'єктивні та суб'єктивні детермінанти запам'ятовування), які визначають продуктивність музичної пам'яті: загальний об'єм музичного матеріалу, що запам'ятовується; атмосфера музичного запам'ятовування (відволікаючі фактори); привабливість, наочність; зв'язність, цілісність; доступність та зрозумілість музичного матеріалу; активність суб'єкта при сприйнятті музичних явищ; установка, мотивація та інтерес до музичного знання; особистий досвід суб'єкта запам'ятовування; тип музичного запам'ятовування.

Запропоновано комплекс методів і прийомів розвитку музичної пам'яті молодших школярів у процесі загальної музичної освіти, який представлено такими блоками: основні (методи та прийоми активізації основних механізмів пам'яті; мнемотехнічні методи та прийоми; прийоми гештальтизації; спеціальні методи та прийоми осмисленої роботи над тим, що запам'ятовується) та допоміжні (інтерактивні методи навчання; засоби інформаційних комп'ютерних технологій).

4. Визначено критерії та рівні оцінювання розвиненості музичної пам'яті молодших школярів у процесі загальної музичної освіти.

Для експериментальної перевірки ефективності запропонованої методики розроблено критерії, показники та рівні розвиненості музичної пам'яті молодших школярів, комплекс діагностичних методик і шкалу оцінювання виконуваних учнями діагностичних завдань.

Виокремлено такі критерії розвиненості музичної пам'яті молодших школярів: обсяг короткочасної музичної пам'яті, швидкість музичного запам'ятовування, точність музичної пам'яті, тривалість музичної пам'яті, логічність запам'ятовування, довільність музично-мнемічних процесів.

Відповідно до означених критеріїв визначено показники розвиненості музичної пам'яті молодших школярів, а саме: кількість музичних одиниць, які здатен запам'ятати учень протягом музичного пред'явлення; кількість пред'явлень, необхідних для безпомилкового музичного відтворення; кількість безпомилково відтворених музичних одиниць; процентне співвідношення правильно відтвореного учнями музичного матеріалу із загальним об'ємом відтворюваного (через значні проміжки часу після запам'ятовування); застосування учнями спеціальних способів та прийомів запам'ятовування музики; здатність свідомо вчити напам'ять, керувати мнемічними процесами; наявність мнемічної установки.

Запропоновано рівні розвиненості музичної пам'яті молодших школярів: високий, середній і низький.

5. Експериментально перевірено ефективність методики розвитку музичної пам'яті молодших школярів у процесі загальної музичної освіти.

Експериментальне дослідження включало діагностичну й формувальну роботу, результати якої було проаналізовано та математично оброблено.

Проведено діагностику розвиненості музичної пам'яті дітей: констатувальну – до впровадження методики (на початку навчання у 1 класі); додаткову проміжну – упродовж формувального експерименту (наприкінці 2 класу) та контрольну – після впровадження методики (у кінці 4 класу).

У ході формувального експерименту реалізовано мотиваційно-емоційний, навчально-розвивальний і самостійно-регульовальний етапи розробленої методики. На кожному з етапів упроваджено визначені методологічні підходи, дидактичні принципи та педагогічні умови, використано методи і прийоми розвитку музичної пам'яті школярів.

За допомогою узагальнення та статистичного оброблення діагностичних даних виявлено позитивну кількісну та якісну динаміку рівневих показників музичної пам'яті учнів експериментальної групи. Констатовано ефективний вплив розробленої методики на розвиток музичної пам'яті молодших школярів у процесі загальної музичної освіти.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів обраної проблеми. Перспективні напрямки подальших наукових пошуків полягають у вивченні вікової динаміки розвитку музичної пам'яті учнів середньої та старшої школи, розробленні та експериментальній перевірці розвивальних програм для різних вікових категорій дітей.

Основні наукові результати дослідження висвітлено в таких працях автора

Розділ колективної монографії

1. Рожко, І. В. (2017). Методична підготовка майбутніх вчителів музичного мистецтва до розвитку музичної пам'яті молодших школярів. Л. А. Бірюкова, І. П. Заболотний (Заг. ред.), *Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутнього вчителя музики* (сс. 381–403). Суми: ФОП Цьома С. П.

Публікації у зарубіжних наукових виданнях

2. Рожко, І. В. (2016). Розвиток довільної музичної пам'яті молодших школярів. *Science and education a new dimension. Pedagogy and Psychology, IV(49), Issue: 103*, 42–45.

3. Rozhko, I. V. (2017). Factors of productivity of music memory of personality. *New achievements of world science: VII International scientific conference*. Morrisville: Lulu Press, 80–83.

Статті у наукових фахових виданнях України

4. Рожко, І. (2015). Механізми музичної пам'яті особистості. *Естетика і етика педагогічної дії, 10*, 30–40.

5. Рожко, І. В. (2015). Компетентнісний підхід до розвитку музичної пам'яті молодших школярів. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія: Педагогічні науки, 29*, 288–295.

6. Рожко, І. В. (2016). Наукові підходи до розвитку музичної пам'яті молодших школярів. *Наука і освіта, 1*, 97–102.

7. Рожко, І. В. (2016). Питання типології музичної пам'яті особистості. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 1 (55)*, 305–313.

8. Рожко, І. В. (2016). Мнемотехніки в розвитку музичної пам'яті молодших школярів. *Мистецтво та освіта, 3*, 13–16.

9. Рожко, І. (2017). Емоції в музично-мнемічній діяльності молодших школярів. *Педагогічний часопис Волині, 2 (5)*, 52–58.

Матеріали науково-практичних конференцій

10. Рожко, І. (2014). Музична пам'ять як категорія мистецької освіти. *Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття: Міжнародна науково-практична конференція*. Київ: Київський університет ім. Б. Грінченка, 223–231.

11. Рожко, І. (2014). Мнемічні механізми музичної діяльності. *Мистецька освіта: традиції та інновації: Міжнародна наукова конференція*. Мелітополь: Видавництво Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, 114–116.

12. Рожко, І. В. (2015). Психолого-педагогічні особливості розвитку музичної пам'яті молодших школярів. *Наука. Інновації. Прогрес:*

XXIX Міжнародна науково-практична конференція. Київ: Науково-видавничий центр «Лабораторія думки», 12–14.

13. Рожко, І. В. (2015). Новітні методи розвитку музичної пам'яті молодших школярів. *Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії: XVIII Міжнародна науково-практична інтернет-конференція*. Переяслав-Хмельницький: ТОВ «Колібри 2011», 74–76.

14. Рожко, І. В. (2015). Педагогічні прийоми музичного запам'ятовування. *Сучасна педагогіка: теорія, методика, практика: II Міжнародна науково-практична конференція*. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 71–72.

15. Рожко, І. В. (2016). Мотивація в структурі музичної пам'яті молодшого школяра. *Педагогіка і психологія: Сучасні методика та інновації, досвід практичного застосування: Міжнародна науково-практична конференція*. Миколаїв: ГО «ІОМП», 77–80.

16. Рожко, І. В. (2017). Питання вибору методик діагностики музичної пам'яті молодшого школяра. *Освітньо-мистецькі горизонти України: теорія і практика: Всеукраїнська науково-практична конференція*. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 7–9.

17. Рожко, І. В. (2017). Підготовка майбутніх вчителів музичного мистецтва до розвитку музичної пам'яті молодших школярів. *Естетичні орієнтири дошкільної і початкової освіти: Міжнародна науково-практична інтернет-конференція*. Суми: ФОП Цьома С. П., 133–137.

18. Рожко, І. В. (2017). Попередній аналіз твору як засіб музичного запам'ятовування. *Мистецька освіта в європейському соціокультурному просторі XXI століття: I Міжнародна науково-практична конференція*. Мукачево: РВВ МДУ, 173–176.

Рожко І. В. Розвиток музичної пам'яті молодших школярів у процесі загальної музичної освіти. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. – Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. – Суми, 2018.

У дисертації представлено теоретичне узагальнення й нове вирішення наукової проблеми розвитку музичної пам'яті молодших школярів у процесі загальної музичної освіти. З'ясовано теоретичні основи розвитку музичної пам'яті учнів 1-4 класів. Розроблено і теоретично обґрунтовано методика розвитку музичної пам'яті молодших школярів у процесі загальної музичної освіти. Схарактеризовано педагогічні умови та методи розвитку музичної пам'яті учнів початкової школи. Визначено критерії та рівні оцінювання розвиненості музичної пам'яті молодших школярів у процесі загальної музичної освіти. Експериментально перевірено ефективність методики розвитку музичної пам'яті молодших школярів у процесі загальної музичної освіти.

Ключові слова: музична пам'ять, розвиток, розвиненість музичної пам'яті, методика, молодші школярі, музичне навчання, процес загальної музичної освіти, уроки музичного мистецтва.

Рожко И. В. Развитие музыкальной памяти младших школьников в процессе общего музыкального образования. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика музыкального обучения. – Сумской государственный педагогический университет имени А. С. Макаренко. – Сумы, 2018.

В диссертации представлено теоретическое обобщение и новое решение научной проблемы развития музыкальной памяти младших школьников в процессе общего музыкального образования. Определены теоретические основы развития музыкальной памяти учащихся 1-4 классов. Разработана и теоретически обоснована методика развития музыкальной памяти младших школьников в процессе общего музыкального образования. Охарактеризованы педагогические условия и методы развития музыкальной памяти учеников начальной школы. Определены критерии и уровни оценки развитости музыкальной памяти младших школьников в процессе общего музыкального образования. Экспериментально проверена эффективность методики развития музыкальной памяти младших школьников в процессе общего музыкального образования.

Ключевые слова: музыкальная память, развитие, развитие музыкальной памяти, методика, младшие школьники, музыкальное обучение, процесс общего музыкального образования, уроки музыкального искусства.

Rozhko I. V. Development of musical memory of younger schoolchildren in the process of general musical education – The manuscript.

Thesis for Candidate of Pedagogical Sciences degree in specialty 13.00.02 – theory and methods of musical education. – Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko. – Sumy, 2018.

The thesis presents a theoretical generalization and a new solution of the scientific problem of the development of musical memory of younger schoolchildren in the process of general musical education. The objective of research is the development, theoretical foundation and experimental verification of the methods of the development of musical memory of younger schoolchildren in the process of general musical education.

The theoretical foundations of the development of musical memory of pupils of 1-4 classes were determined. The method of development of musical memory of junior pupils in the process of general musical education was worked out and theoretically grounded. The pedagogical conditions and methods of development of musical memory of elementary school pupils were described. The criteria and levels of evaluation of the development of musical memory of junior pupils in the process of general musical education were determined. The effectiveness of the method of developing of musical memory of younger schoolchildren has been experimentally tested in the process of general musical education.

The working concept of musical memory was defined as complex, dynamic, multilevel ability, aimed for memorizing, preservation and reproduction of musical material and determined by individual characteristics of musical development of personality. The development of musical memory of junior pupils was interpreted as

positive qualitative and quantitative changes of real and potential musical-mnemonic capabilities of children. The qualitative changes of development of musical memory was defined as a transition from a mechanical type of memory to a logical, from involuntary memory to arbitrary; and quantitative changes were defined as an extensive increase in the volume, speed, accuracy and duration of musical memory of the junior pupils.

It has been determined that musical memory is one of the main musical abilities of the children, it is improved under the influence of appropriately organized and purposeful pedagogical efforts in various types of musical activity. It has been established that junior school age is a sensational period for the development of musical memory and purposeful work of mastering musical mnemonic activities is most effective during this period.

To ensure the positive dynamics of indicators of development of musical memory of junior schoolchildren a method has been developed. It includes the following stages: emotional-motivational, the pedagogical influence on the external mechanisms of the regulation of the musical memory processes of junior pupils; educational-developing, aimed at special training of using the rational methods of memorization of musical material; independently regulating, aimed at forming the ability to independently determine and use special techniques of intensifying the process of musical memorization, depending on the nature of the material and perform self-control over musical mnemonic activities.

The elaborated method is based on methodological approaches (systemic, structural, personally oriented, activity, competence) and didactic principles (systematical, scientific, accessible, visual, consciousness and activity of schoolchildren, strength of knowledge, abilities and skills, consideration of individual characteristics, unity of emotion and consciousness and complex development of musical abilities). Pedagogical conditions for the development of musical memory of children in the process of general musical education are defined as: consideration of age and individual differences in the memory, preservation and reproduction of musical material; adequate organization of musical activity of younger schoolchildren; taking into account objective and subjective determinants of musical memorization.

A collection of methods and techniques of the development of musical memory of junior pupils in the process of general musical education was suggested. It represented by main (methods and techniques of activating the main mechanisms of memory, mnemotechnical methods and techniques, ways of gestation, special methods and techniques of meaningful work on what is remembered) and auxiliary (interactive teaching methods; means of information computer technologies) blocks.

The methods of developing musical memory of junior pupils has been experimentally tested in the process of general musical education. It was included in the experiment the ascertaining, forming and final stages. A comparative analysis of results of research showed the expediency and effectiveness of implementing the methods of developing of musical memory of junior pupils.

Key words: musical memory, development, development of musical memory, methodology, junior pupils, musical education, the process of general musical education, lessons of musical art.

Підписано до друку 19.03.2018 р. Формат 60X90/16. Гарн. News Times.
Друк ризогр. Папір офсет. Умовн. друк. арк. 0,9.
Тираж 100 прим.

Надруковано в редакційно-видавничому відділі
СумДПУ імені А. С. Макаренка

40002, м. Суми, вул. Роменська, 87.

